

Jirka, Antonín

Doklady k činnosti Paula Trogera pro klášter Hradisko u Olomouce

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná.
1982-1983, vol. 31-32, iss. F26-27, pp. 96-101

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110567>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DOKLADY K ČINNOSTI PAULA TROGERA PRO KLÁŠTER HRADISKO U OLOMOUCE

Premonstrátský klášter Hradisko u Olomouce byl jedinou církevní institucí na Moravě, pro kterou Troger s přestávkami pracoval — jako pro rakouské kláštery — velkou část života. Během dvaceti let (1731–51) vytvořil pro hradištské premonstrátské fresku, tři oltární obrazy a řadu obrazů závěsných, i grafické návrhy.

Tato činnost je do značné míry známa, především díky J. P. Cerronimu, který první, také ne úplně přesně, zaznamenal Trogerova díla, dochovaná dnes už jen zčásti. Archiválie, z nichž čerpal, nejsou dosud shromážděny a přetištěny, vyjma smlouvu na fresku v prelaturě kláštera Hradisko (1731) a dopis preláta Václavíka o čtyřech portrétech zakladatelů kláštera a jejich manželek (1751).¹ Nelze se proto divit, že velká monografie o malíři² ani všechny Trogerovy práce pro Hradisko nezná a dochované obrazy datuje jen rámcově. Cílem této edice je shromáždit hradištská trogeriana tak, aby doba, případně i okolnosti vzniku jednotlivých děl byly co možná jasné.

Freska Zázračné rozmnožení chlebů v hlavním sále klášterní prelatury

Nejdůležitější doklad, smlouvu s Trogerem z 18. dubna 1731, publikoval už W. Schram.³ Neotiskl ale přepis — malířem vlastnoručně psanou kvitanci — která určuje dokončení práce i fakt, že dílo provedl k plné spokojenosti objednavatele. Skica, ve smlouvě výslovně zmiňovaná (dnes v Österreichische Galerie), vznikla podle toho nejspíše začátkem roku 1731. Zachovala se i smlouva s kvadraturistou Tassim.

Hradisko, 5. X. 1731. Kvitance Paula Trogera (autograf) — přepis na smlouvě o výmalbu hlavního sálu prelatury kláštera Hradisko, uzavřené 18. IV. 1731.

Dass ich laut Contract mit ein tausend zwei hundert Gulden reinisch, sage 1200 fl. donn mit zwanzig fünf Ducaten in Gold, sage 25 Ducaten bar und richtig einbezahlt worden, hiermit bescheinige.

Stift Closter Radisch, den 5. Octobris 1731 Paul Troger m. p.

St. obl. archiv Brno, Bočkova sb., G1, č. 12276, fol. 215. Hradisko, 18. IV. 1731. Smlouva mezi opatem Robertem Sanciem a kvadraturistou Antoniem Tassim na výmalbu hlavního sálu klášterní prelatury.

Khund und zu Wissen sie hiermit jedermänniglichen, insonderheit wo es von Nöthen sein möchte, dass heut zu Ende gesetzten Tag und Jahr zwischen den löbl. Stift zu Kloster Hradisch negst der königl. Stadt Olmütz an einem — dann den kunsterfahrenen Herrn Anton Tassi, Kunst- und Architecteur Malern am anderten Teil nachfolgender unverbrechlich- und unwiderruflicher Kontrakt aufgerichtet, geschlossen und von beiden Seiten festzuhalten beliebt worden seie, und zwar.

Übergiebet und überlasset das löbl. Stift Kloster Hradisch negst der königlichen Stadt Olmütz gedachten Herrn Anton Tassi, Kunst- und Architecteur Malern die ganze in den innern Saal belangende Architecteur Malerei vermög des allhier vorgewiesenen Abriss vor angenehm haltenden, auch angenehmen Model, auf das Beste, Feinesté der proportionierlichen Einteilung gemäss, seiner Kunst und Erfahrens nach, zu seinen weitem Ruhm und Zier, dieses ganzen Innern Saals in gegenwärtigen 1731 Jahr in wirklichen Stand zu bringen.

Wann nun hingegen oberührte Herr Anton Tassi alles dieses, was die Architecteur Malerei betreffen und allhier ausdrücklich auch so genau nicht beigesetzt werden kann, jedoch seine Kunst angehet, verfertiget haben wird, so sollen ihm vor die angewendts Mühe, Fleiss und Arbeit sammt allen dazu erforderlichen Notwendigkeiten, welche derselbe auf seine alleinige Unkosten zu verschaffen hat, aus-

¹ Publikoval je Wilhelm Schram in: *Einige handschriftliche Quellen zur mährischen Kunstgeschichte*. Zeitschrift des mährischen Landesmuseums IV, 1904, 71–88.

² Wanda Aschenbrenner-Gregor Schweighofer, *Paul Troger. Leben und Werk*, Salzburg 1965.

³ L. c., 77.

genommen das Gold zum Flicker, welches von hiesigen Stift verschaffet wird und während der Zeit der Arbeit dieser Malerei der gewöhnlichen Kost der Konvent Portion, das ist Mittags fünf und Abends 4 Speisen, sammt zu jeder Mahlzeit vor seine alleinige Person einer halben Mass Wein, ein tausend zwei hundert Gulden rein, bezahlt und abgereicht werden. Letzlich zu seiner Ergötzlichkeit aber sollen ihm annoch zur Discretion zwanzig fünf Dukaten in Gold verehrt werden.

Alles getreulich, ohne Gefärde. Zu wessen Festhaltung ist dieser Kontrakt in zwei gleich lautende Exemplaria verfasst und ordentlich gefertigt, folgsam jedem Teil ein Exemplar davon in Händen gelassen werden. So geschehen Stift Kloster Hradisch, den 18^{ten} Monats Tag Aprilis Anno 1731

Antonio Tassi m. p. L. S. Robert Sancius, Abbt zu Kloster Hradisch m. p.

Ich Endes unterschriebener bekenne hiemit, dass ich von dem löblichen Stift Kloster Hradisch bei der königlichen Stadt Olmütz vor meine verfertigte Architektur Arbeit und zu gehorungen laut dieses Kontrakts in guter Münz, mit ein tausend zwei hundert silber Münz, dann in Gold mit zwanzig fünf Dukaten bin bar und richtig bezahlt worden. So hiemit diesen Kontrakt bescheinige. Stift Kloster Hradisch, den 12^{ten} November Anno 1731

L. S. Antonio Tassi m. p.

Id est 1300 fl.

Státní oblastní archív Brno, Bočkova sb., G1, č. 4092, fol. 754—755.

Závěsné obrazy sv. Petra a Pavla a sv. Maří Magdalény

Podle zápisů Diaria domestica premonstrátské residence na Sv. Kopečku vznikly v roce 1734 (Kajjící Maří Magdaléna) a 1735 (Sv. Petr a Pavel v okovech) jako malířův dar pro tamní poutní kostel.⁴ Posledně jmenovaný obraz přivezl na Sv. Kopeček 1. X. 1735 vídeňský mramorář Hagenmüller. Oba byly 4. prosince instalovány a 14. července 1736 zavěšeny v oratoriu kostela. Dnes visí na bočních stěnách kaplí sv. Pavlína a Sv. Anděla Strážce. P. Prior se Trogerovi odvděčil zasláním 42 loket plátna, za které malíř obratem poděkoval Hagenmüllerovým prostřednictvím.

Sv. Kopeček, 1. X. 1735. Aduit quoq. marmorifex Hagenmüller, qui Viennae attulit imaginem S. Petri, a domino Trager pro hoc ecclesia appromissam et pictam, sienti obtulerat ante annum Magdalenam.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41. Stát. obl. archív Brno, Premonstráti Klášterní Hradisko, E 55, II, 42.

Sv. Kopeček, 4. XI. 1735. In ecclesia adaptata sunt duae imagines SS. Petri et Magdalenae. Quas pinxit gratis et submissit dominus Paulus Trager.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 12. XI. 1735. Emissi mundam telam 42 ul. per 45 kr. ad offerendum domino Trager pro oblatis huc duobus imaginibus SS. Petri et Magdalenae.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 14. XI. 1735. Expedivi telam cum literis ad D. Trager Viennam.

Diarium Sac. Mont. Domesticum, 1734—41.

Vídeň, 14. XII. 1736. Mramorář Johann Hagenmüller profesovi kláštera Hradisko Ignáci Kayserovi.

... wegen der überschickten Leinwath von H. P. Prior auf dem heil. Berg ist der Herr Drager selber allhier und hat solche empfangen, wird dem H. P. Prior schon auf den geeilen Geantwort haben. Der H. Drager lässt sich dem H. Bruder auch höflichst empfohlen und bedanken.

St. obl. archív Brno, Bočkova sb., 4143, fol. 134.

Sv. Kopeček, 14. VII. 1736. Dealbata sunt oratoria ecclesiae, et imagines SS. Petri et Magdalenae appensae.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

⁴ Nepochází tedy ze sbírky J. E. Liechtensteina, jak předpokládá Aschenbrenner-Schweighofer, l. c., 94.

Oltární obrazy Anděla Strážce a Sv. Pavlíny se sv. Leopoldem

Objednávku na obě malby, určené pro boční oltáře poutního kostela na Sv. Kopečku dostal Troger při návštěvě Hradiska a svatokopecké rezidence v polovině listopadu roku 1736. Jeho obrazy nahradily plátna stejného námětu od Kryštofa Handkeho, která roku 1732 kostelu věnoval.⁵ Handke ovšem proti této výměně protestoval, ale marně. Troger objednávku splnil až koncem roku 1738. Z 10. března 1739 je záznam o instalaci obrazu Anděla Strážce. Obraz sv. Pavlíny bylo nutno před osazením upravit. Troger to provedl při návštěvě v polovině dubna roku 1740. Oba obrazy visí na původním místě.

Sv. Kopeček, 14. XI. 1736. In prandio A. R. P. Georgius fecit consolationem, praesentibus Viennae marmorifice, pictore Trager et Jordan.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 12. III. 1737. Expedivi literas Viennam ad dominum Trager, quod dominus Hantke nolit deponi suam imaginem S. Paulinae; adeq. pingat aliam e regione S. Angelorum Custodem, vel, si jam sit parata?

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 31. XII. 1738. Revehens imagines S. Angeli Cust. et Paulinae, Viennae a domino Trager pictas et submissas pro hujate ecclesia.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 7. I. 1739. P. Prior contraxit cum illo (sc. P. Provisore), dando illi 5 urnas de Stitenhoffensi vino pro 50 fl., ex quo possit (adjecto tantundem) solvere unam imaginem S. Angeli Custodis domini Trager, pro hujate ecclesia.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 19. I. 1739. Missum 5 urnale vini Stitenhoffensi A. R. P. Provisori, a P. Priore ipsi venditum pro 50 fl. ad solvendus imagines S. Angeli Custodis et S. Paulinae.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 23. II. 1739. Expedivi responsorias ad dominum Hantke contra ejus protestationem, ne appenderetur imago S. Paulinae.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 10. III. 1739. In ecclesia appensa est nova imago S. Angeli Custodis, Viennae domini Trager. S. Paulinae non potuit applicari, quin abscindi debuisset; in suo adventu dominus Troger emendare debuit.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 15. III. 1739. P. Prior cum Bartholomaeo perexit Gradicum ad reconciliationem faciendam cum domino Christophoro Hantke pictore, ratione suae imaginis S. Paulinae deponendae et domini Trager apponendae. Sed exigue successu non sit.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 12. V. 1739. Mane Rev. Dom. Praelatus consecravit altaria S. Angeli Custodis et S. Paulinae.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 13. IV. 1740. Item mane venit huc dominus Paulus Troger, insignis pictor, qui hodie reparavit imaginem S. Paulinae et ad cistam adaptavit. ... In collatione dominus Troger.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

Sv. Kopeček, 14. IV. 1740. ... Interfuerat dominus Troger, pictor, et Rev. P. Chrysostomus, curatus Boniovicensis.

Diarium Sac. Mont. domesticum, 1734—41.

⁵ Sv. Kopeček, 29. VII. 1732. Prior Augustin Gruber P. Ignáci Kayserovi v klášteře Hradisko. Elapso die sabbathi dominus Hantke applicavit imagines (a se gratis pictas) S. Paulinae et Angeli Custodis. Obtulit ipsi pro discretionem quinduplum aureum. — St. obl. archiv Brno, Bočkova sb., G1, č. 4143, fol. 157.

Oltární obraz sv. Liboria

Už J. P. Cerroni zaznamenal mezi Trogerovými díly na Hradisku oltární obraz sv. Liboria, namalovaný pro klášterní kostel sv. Štěpána roku 1736 za 100 zlatých.⁶ Jeho údaje potvrzuje vlastnoruční malířova kvitance. Obraz je dnes nezvěstný.

Hradisko, 16. XI. 1736. Kvitance Paula Trogera (autograf) k obrazu sv. Liboria.

Dass mir Endes Unterschriebenen vor 1 Stk. Altar Blatt nacher Kloster Hradisch des heil. Liborii ein hundert Gulden rein. richtig bezahlet worden, hierüber bescheinige.

Stift Hradisch, den 16. 9bris 1736.

100 fl. Paul Troger m. p.

St. obl. archív Brno, Bočkova sb., G1, č. 12278, fol. 216.

Závěsné obrazy sv. Pavla a sv. Petra

V listopadu roku 1741 se Troger prostřednictvím svého přítele Josefa Winterhaldera dotázal, zda má hradištský opat stále zájem o dříve sjednaný obraz sv. Pavla.⁷ Prelát obratem odpověděl kladně. Další dokumenty sice chybí, ale Cerroni uvádí mezi Trogerovými pracemi na Hradisku i obraz sv. Pavla z roku 1741 a (připsáno) sv. Petra, oba velké 2 sřevíce 8 coulů, široké 2 sřevíce,⁸ tj. asi 85×63 cm. Šlo nejspíše o protějšková světecká poprsí. Datace do roku 1741 není zcela jistá, i když lze mít zato, že Troger zakázku brzy splnil. Obrazy jsou nezvěstné.

Brno, 7. XI. 1741. Sochař Josef Winterhalder prelátu kláštera Hradisko Pavlu Václavíkovi.

Hochwürdigen, in Gott andächtigen gnädig- und hochgebittender Herr, Herr!

Euer Hochwürden und Gnaden habe gehorsamst hinterbringen sollen, wie dass ich gestern über Olmütz her diesen beigeschlossenen Brief von Herrn Troger⁹ erhalten habe, betreffend den vor längst versprochenen heil. Paulo. folgsam von seinen Scholarden H. Zeyler wegen deren schon in vergangenen Winter und malten zwei Portrait der Königin und des Grossherzogen. Von Euer Hochwürden und Gnaden gnädigst belieben eine fernere Verordnung an obgedachten H. Zeyler zuergehen lassen. Könnte es ohnmassgeblich durch mich gestehen zu mahlen, ohne dem gesinnet zu End künftiger Woch von hier nacher Bresburg zu reisen um meine Kunst Übung ferner fortzusetzen, Mich aber in tiefester Submission zu dero ferneren hohen Gnaden endempfehlend gebliebe, Euer Hochwürden und Gnaden gehorsamer Diener

Brünn, den 7. Novembris 1741

Joseph Winterhalder m. p.

Hradisko, 15. XI. 1741. Prelát Václavík odpovídá Jos. Winterhalderovi na dopis ze dne 7. XI. 1741.

Sonders geehrter Herr Winterhalder!

Dessen Schreiben von 7. dieses habe zusammt den beigeschlossenen vom H. Trager zu recht erhalten, welch letzteres da nun hiemittiere. Also freut mich hieraus zu vernehmen, dass besagter Herr Trager sich noch des versprochenen heil. Pauli erinnern thuet. Was aber den H. Zeiller anbetrifft, bin ich nicht entgegen, die von ihme allbereits untermahlte zwei Portreits der Königin und des Grossherzogs anzunehmen. Er wolle nur hieran den behörigen Fleiss anwenden und selbte, wie eher desto besser, zu verfertigen angelegen sein lassen, alsowann solche mir Wohlerwähnter durch eine sichere Gelegenheit übersenden. Welches also einem wie dem anderen beizubringen ersuche, in stetter Gebliebung derselben, untereinst dem göttl. Schutz einempfehlend.

Stift Hradisch, den 15. Novembris 1741.

St. obl. archív Brno, Bočkova sb., G1, č. 12268, fol. 45 a 48.

⁶ Viz *Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren*, fol. 204r. St. obl. archív Brno, Cerroniho sb., G12, I–34.

⁷ Objednal jej zřejmě ještě opat Umlauf († 1741) a Troger si nebyl jist, zda jeho nástupce zakázku potvrdí.

⁸ Viz pozn. 6.

⁹ Trogerův dopis chybí.

Závěsné obrazy Petr a mág Šimon a Petr v apoštolské radě v Jeruzalémě

K těmto dvěma obrazům se nepodařilo najít originální dokumenty. Cerroni však o nich uvádí velmi konkrétní a zřejmě věrohodné údaje, nalezené v klášterním archívu: Obě plátna na apokryfní náměty namaloval Troger roku 1743 pro klášterní prelaturu za 250 zlatých. Byly 8 stěviců 6 coulů vysoké, 6 stěviců 5 coulů široké¹⁰ (tj. asi 269×203 cm). Obrazy jsou nezvěstné, k prvnímu z nich však existují skicy.¹¹

Čtyři portréty zakladatelů kláštera

Na podzim roku 1750 se opat Václavík tázal ve Vídni po Trogerovi v souvislosti s blížící neurčenou zakázkou. Michelangelo Unterberger mu v dopise z 10. září ohlásil malířův návrat do sídelního města.¹² Jednalo se zřejmě o portréty zakladatelů kláštera Oty I. a Oty III. s manželkami (ovšem fiktivní), kterými chtěl opat vybavit prelaturu. Troger nejprve váhal zakázku přijmout, ale když jej opat znovu vybídl a dal volnost provedení, úkol přijal. Vyrozumíváme to z konceptu Václavíkova dopisu Trogerovi z 3. ledna 1751.¹³ Podle Cerroniho zápisu o obrazech „sie wurden 14. Mai 1751 nach Hradisch gebracht für 600 fl.“¹⁴ Dovětkem k této historii je dopis Leopolda E. Trogera z 24. července 1751, kterým urguje za svého příbuzného zaplacení dlužné částky. — Portréty jsou dnes nezvěstné.

Vídeň, 24. VII. 1751. Leopold Arnošt Troger opatu kláštera Hradisko Pavlu Václavíkovi.

Hochwürdig hochedgeboren gnädiger Herr!

Dass Euer Hochwürden und Gnaden mit Gegenwärtigen zu belastigen mir die Freiheit nehmen, beschiehet auf Veranlassung meines H. Veters, welcher sich dormalen in Salzburg befindet und mir lesthin schriftl. den Auftrag getan, Euer Hochwürden und Gnaden in seinen Namen um die annoch in Ausstand haffende 600 fl., vor die bereits schon vor einigen Monaten aldahin abgeschickte 4. Stücke gehorsam bitt. anzulangen. Selber will sich zwar keineswegs begeben lassen, dass die Bezahlung sothan geringen Betrages aus Befehl und mit Wissen Euer Hochwürden und Gnaden durch so lange Zeit unterblieben, vielmehr glaubt er und haltet festiglich davor, dass solche von dero untergebenen Beamten zu veranstalten vergessen worden sein. Euer Hochwürden und Gnaden ersuche demnach ganz gehorsamts: meine diesfalls gebrauchte Freiheit nur nicht in Ungnaden zu vermerken, sondern, weilen zu gleicher Zeit von ersagten meinen H. Vettern auch die Anweisung erhalten, weine dieses Geld allhier wiederum erlegen sollte, doch dieselbe die benötigte Verfügung gleichwie vor H. Unterberger an dero H. Agenten in Bälden anhero zu erlesen gnädig geruhen wollen. Euer Hochwürden und Gnaden empfehle mich demnächst sammt meinem H. Vettern zu ferweiteren Gnaden. In schuldigster Ehrfurcht allstets verharrend gehorsamer Diener

Wien, den 24^{ten} Julii 1751

Leopold Ernest Troger m. p.

St. obl. archív Brno, Cerroniho sb., G12, II—30, fol. 7—6.

Předlohy pro grafiku

V roce 1732 oslavili hradistiští premonstráti sté výročí objevení milostného mariánského obrazu na Svatém Kopečku. K této příležitosti vydali také dvě knihy,

¹⁰ Viz pozn. 6.

¹¹ Aschenbrenner—Schweighofer, l. c., 105, 114.

¹² Der Herr Troger ist vor 12 Tagen glücklich hier angelangt, ist also auf Ihre Hochwürden und Gnaden Bewelch gewertig. St. obl. archív Brno, Cerroniho sb., II—300, fol. 64.

¹³ Publikoval W. Schram, l. c., 83—84.

¹⁴ Viz pozn. 6.

¹⁵ Knihy jsou uloženy ve Státní vědecké knihovně Olomouc pod sign. III 34424 a III 33916.

¹⁶ Aschenbrenner—Schweighofer, l. c., 156, vyobr. 312—313.

¹⁷ Zásluhy nového opata o oslavu stého výročí nalezení obrazu zdůrazňuje Liber II. annalium canoniae Graticensis, 362 n. St. obl. archív Brno, Premonstráti Klášterní Hradisko, E55, II, 2.

Sanctum saeculare ... Marianum a Athenaeum sive Universitas Mariana, obě vytištěné v jubilejním roce v Olomouci.¹⁵ První zdobí dvě rytiny, provedené podle Trogerových návrhů Ondřejem a Josefem Schmutzery ve Vídni. Grafiky jsou již známy,¹⁶ ne však jejich určení a datace.

Bohužel zde není místa ani k obsahové analýze obou příležitostných spisů, ani grafik. Budiž jen konstatováno, že na jednom listu – Zjevení milostného obrazu – je premonstrátská Mons fervida ideově ztotožněna se Sv. Kopečkem. Na druhém klečí hradištský opat před oltářem se svatokopeckým milostným obrazem a věnuje P. Marii oslavnou knihu. Podle prelátova věku soudě, není zde už vyobrazen Robert Sancius, který 4. května 1732 zemřel, nýbrž jeho nástupce Norbert Umlauf.¹⁷

Antonín Jírka

